

جَنبِش وِکَلای پاکِستان (2007-2009))

PAKISTAN'S LAWYERS MOVEMENT

JORDYN PHELPS

INTERNATIONAL CENTER ON NONVIOLENT CONFLICT
ICNC SUMMARY, AUGUST 2009
TRANSLATION: ICNC, BEHNAM SAREMI (TRANSLATOR), JANUARY 2010

جنبش ها و پویش ها

جنبش وکلای پاکستان (2007-2009)

جان فلپس

آگوست 2009

خلاصه ی مبارزات:

در سال 2005، افتخار چاودری به سمت ریاست دیوان عالی پاکستان برگزیده شد. وی دادگاه را به شیوه ای اداره می کرد که مورد خواست و نظر رییس جمهور وقت، پرویز مشرف نبود. به طور مثال وی دو شغله بودن مشرف به عنوان رییس جمهور و فرمانده ی ارتش را از نظر قانونی به چالش کشید.¹ در 9 مارس، 2007، پرویز مشرف با اعلام اینکه چاودری از سمت خود سوء استفاده می کند، فعالیت وی به عنوان رییس دادگاه عالی را به حالت تعلیق در آورد. جامعه ی حقوقی پاکستان به طور گسترده ای این اقدام مشرف را به عنوان تلاشی برای تحدید استقلال فزاینده ی دیوان عالی تحت هدایت چاودری برشمرد. جامعه ی حقوقدانان به سرعت دست به حرکت های بی خشونت و سازماندهی شده زد تا مخالفت خود را در برابر این اقدام مشرف اعلام دارد.²

حقوقدانان جنبشی را سازماندهی کردند که "عدلیه باچاو تحریک" یا "جنبش نجات دستگاه قضائی" خوانده می شد. در حدود 80 هزار حقوقدان با هدف انتصاب دوباره ی چاودری به سمت ریاست دیوان عالی و احیای استقلال دستگاه قضایی در پاکستان در کنار گروه های سیاسی این کشور قرار گرفتند. یکی از هواداران دیوان عالی، تشکیل این جنبش را اینگونه توصیف کرد، "این برای نخستین بار در تاریخ پاکستان است که حقوقدانان گرایش های متفاوت سیاسی خود را کنار نهاده و برای برقراری حاکمیت قانون به چنین همبستگی حرفه ای و بی سابقه ای دست زده اند." در پی خلع چاودری از سمتش، وکلا در سراسر کشور به تظاهرات و راهپیمایی های مسالمت

آمیز دست زدند. فعالیت های بی خشونت وکلا با سرکوب شدید دولت روبرو شد. به گفته ی دیده بان حقوق بشر، "حاکمان به شکل خشونت آمیزی دست به سرکوب مقاومت مدنی زده و اقدام به ضرب و شتم وکلا و فعالان اپوزیسیون و اهالی رسانه ها کردند که بازگو کننده ی این وقایع بودند."4 با وجود سرکوب خشن، وکلا همچنان جنبش را بی خشونت نگاه داشتند. دولت در 20 جولای 2007، تسلیم فشارهای خستگی ناپذیر و مقاومت مدنی بی خشونت وکلا شده و چاودری را دوباره به ریاست دیوان عالی پاکستان بازگرداند. انتصاب دوباره ی چاودری یک موفقیت قابل ملاحظه برای جنبشی به شمار می رفت که تنها 4 ماه از عمر آن می گذشت، اما این موفقیت مقطعی بود.

تنها پس از چندماه، مشرف دوباره شروع به سرکوب دستگاه قضایی این کشور کرد. در 3 نوامبر 2007، مشرف اعلام وضعیت فوق العاده در پاکستان کرده و قانون ایالتی را به مرحله ی اجرا گذاشت که به موجب آن قانون اساسی تعلیق شده و مشرف این اختیار را پیدا می کرد که بدون نظارت دستگاه قضایی به کار خود ادامه دهد. با این ادعا که قانون ایالتی برای مبارزه با تروریسم ضروری است، این قانون به مرحله ی اجرا درآمد، آن هم درست چند روز پیش از اینکه قرار بود دیوان عالی به درخواستی که قانونی بودن انتخاب مجدد مشرف را به چالش می کشید مورد رسیدگی قرار دهد.⁵ در یک نافرمانی آشکار و غیرمعمول، در حدود دو سوم از 97 قاضی ارشد پاکستانی از پذیرش وضعیت فوق العاده سرباز زدند که "برخورد فوری" حکومت را پی داشت. تمامی که قضاتی در برابر شرایط اعمال شده مقاومت می کردند، از جمله چاودری، فوراً اخراج و بازداشت شدند. با وجود بازداشت ها، وکلای سراسر کشور در اتحاد با همکاران شان، تعلیق قانون اساسی از سوی مشرف را نپذیرفتند. به دلیل همزمانی مقاومت مدنی وکلا و افزایش فشارهای بین المللی، مشرف در 28 نوامبر 2007، از سمت خود در فرماندهی ارتش استعفا داده و در 15 دسامبر 2007 حالت فوق العاده را لغو کرد.

با ملغی شدن قانون اضطراری، مشرف برگزاری انتخابات عمومی را اعلام نمود. اگرچه انتخابات اساساً برای ژانویه ی 2008 برنامه ریزی شده بود، حکومت

انتخابات را تا اواسط فوریه به تعویق افتاد. این تصمیم زمانی صورت گرفت که بی نظیر بوتو، رهبر اصلی ترین حزب مخالف "حزب مردم پاکستان" در دسامبر 2007 ترور شد.⁷ ترور بوتو فضای سیاسی پاکستان را پیچیده تر و عصبی تر کرد. پیش از انتخابات، این نگرانی وجود داشت که مشرف نتیجه ی انتخابات را دستکاری کند. اما نتیجه به شدت به سود حزب مردم پاکستان بود که حزب مشرف یعنی "مسلم لیگ" را شکست داد. این دلیل عمده ای بود که نشان می داد مشرف دست به تقلب در انتخابات نزده است.⁸ کمیسیون حقوق بشر آسیا نقش جنبش وکلا در این انتخابات را اینگونه مورد تقدیر قرار داد که، "در سراسر آسیا هیچ همتایی برای این جنبش وجود ندارد. اینکه این انتخابات برگزار شده و مردم به احزابی رای دادند که در برابر استبداد حاکمان نظامی ایستادگی کردند، تا میزان زیادی مرهون این جنبش است." علاوه بر فعالیت های وکلا، نتیجه ی انتخابات بازتاب دهنده ی فضای پر آشوب پاکستان بعد از ترور بوتو نیز بود.

پس از انتخابات 2008، قدرت جنبش وکلا به واسطه ی یک سری فعالیت های بی خشونت منظم افزایش یافت (در بخش "کنشهای استراتژیک" بیشتر در اینباره توضیح خواهیم داد). در 18 آگوست 2008، مشرف که خود را در برابر استیضاح پارلمان جدید می دید، از ریاست جمهوری کناره گرفت. اما مبارزه برای دستگاه قضایی آزاد با استعفای مشرف پایان نیافت. انتخابات فوری، آصف علی زرداری، همسر بی نظیر بوتو در 6 سپتامبر آزادی های اندکی را برای دستگاه قضایی در پی داشت. این در حالی بود که پیش از این به وکلا وعده ی آزادی عمل بیشتری داده شده بود. در واکنش به این موضوع، جنبش وکلا تظاهرات عظیمی را در اسلام آباد برپا کرد که بسیاری از هواداران جامعه ی مدنی پاکستان در آن شرکت کردند و در پی آن زرداری، در تاریخ 16 مارس 2009، مجبور به انتصاب مجدد چاودری به ریاست دیوان عالی کشور شد. در یک بازه ی زمانی حدودا 2 ساله، جنبش وکلا تنها از طریق تاکتیک های مبارزات بی خشونت به اهداف خود دست یافت.

تاریخ سیاسی:

از زمان استقلال از هندوستان انگلیسی در سال 1947، پاکستان در تلاش برای برقراری یک مردمسالاری با ثبات بوده است. این کشور چهار کودتای نظامی را تجربه کرده و درگیر مبارزه با فساد سیاسی، تروریسم و نقض حقوق بشر بوده است. در سال های اخیر، این کشور با چالش های دشواری همچون طالبان و شورشیان تروریست مواجه بوده است که تهدید جدی برای ثبات داخلی آن به شمار می آید.

به دلیل تغییر رهبران سیاسی و صاحب نفوذ، چهره ی سیاسی پاکستان در دهه ی اخیر دستخوش تغییرات بسیاری بوده است. در سال 1999، مشرف با یک کودتای نظامی که مورد تایید دیوان عالی این کشور نیز واقع شد، به قدرت رسید.¹⁰ در آن زمان مشرف فرمانده ارتش بود و انتظار می رفت که وی با قرار گرفتن در جایگاهی که کاملاً می بایست غیرنظامی باشد، از سمت فرماندهی ارتش استعفا دهد. اما مشرف تا زمانیکه تحت فشار جنبش وکلا و فشارهای بین المللی قرار نگرفته بود، فرماندهی ارتش را رها نکرد تا اینکه در برابر این فشارها تسلیم شده و در سال 2007 از این سمت استعفا داد.¹¹

سیاست پاکستان ممکن است به سود جنبش وکلا پیش برود. رییس جمهوری فعلی و همسر بی نظیر بوتو، آصف علی زرداری، به دلیل شرایط بد اقتصادی و نارضایتی عمومی در میان مردم محبوبیت خود را از دست می دهد.¹² نواز شریف، که در سال های 1990 نخست وزیر پاکستان بود (نخست وزیری که مشرف در سال 1999 او را برکنار نمود)، پیشاپیش جنبش وکلا قرار داشته و به عنوان یک رقیب در برابر زرداری، از محبوبیت مردمی چشمگیری برخوردار شده است.¹³

کنشهای استراتژیک:

توانایی وکلای پاکستانی در سازماندهی کنش های استراتژیک دلیل اصلی موفقیت آنان بود. جنبش این توفیق را داشت که تحت ساختار غیرمتمرکز جامعه ی حقوقی پاکستان خود را سر و شکل دهد. به علاوه، ساختار حقوقی پاکستان شیوه ی خوش ساختی را برای انتشار پیام ها به کوشندگان جنبش سبب می شد. کمیته ی کنش ملی حقوقدانان، با همکاری انجمن هیئت وکلای پاکستان تصمیم های عمده ی جنبش را اتخاذ کرده و پیام

های جنبش از طریق شوراهای محلی هیئت وکلا در سراسر کشور پخش می شد. 14 به دلیل وجود ساختار و شبکه ی ارتباطی، حتی پیش از آغاز جنبش، حقوقدانان توانستند به سرعت و به طور موثر خود را آماده کنند.

حقوقدانان دست به سازماندهی تظاهرات بی خشونت در سراسر کشور زدند. به طور نمونه، یک روز پس از اینکه مشرف وضعیت فوق العاده اعلام نمود، حقوقدانان دادگاه عالی سیند در کراچی، به نشانه ی اعتراض کارهای روزانه ی خود را به طور معمول و بدون توجه به تغییر قوانین انجام دادند. به گفته ی کاشف پرچا، یکی از وکلای این دادگاه، "پلیس با احتیاط و بدون برانگیختن حساسیت، وکلا و هر آنکه کوت سیاه به تن داشت را در همه جا همچون کتابخانه و فروشگاه دستگیر می کرد." 15 "در پی اعتراض ها در دادگاه سیند، روند سرکوب به آنجا هم رسید. به طور تخمینی در حدود 25 هزار حقوقدان و فعال سیاسی دستگیر شده و رسانه ها مجبور به سکوت شدند." این دستگیری ها در هنگام تظاهرات و در پی اعلام قانون فوق العاده رخ می داد. 16

جنبش حقوقدانان دست به ایجاد پویشی برای کسب حمایت بین المللی زد تا از این طریق در داخل به فشارها بر علیه رژیم مشرف بیافزاید. ملغی کردن قانون شرایط اضطراری در واقع با دسترسی جنبش حقوقدانان به رهبران بین المللی میسر شد. چاودری شخصا به مقامات آمریکا و انگلیس نامه نوشته و خواستار پیشتیبانی آنان شد. 17 در نهایت، دو کشور آمریکا و انگلیس که به دلیل کمک های مشرف در مبارزه با تروریسم، روابط بسیار مستحکمی با وی داشتند، از او درخواست کردند که قانون اضطراری را ملغی کند.

در سال 2007 و زمانی که جنبش حقوقدانان نشان داد در برابر رژیم مشرف ایستاده است، هماهنگی استراتژیک کمپین نیز ارتقا پیدا کرد. این کار زمانی رخ داد که انجمن هیئت وکلای پاکستان در 9 فوریه ی 2008، میزبان گردهمایی حقوقدانان ملی در اسلام آباد شد. این گردهمایی نقش استراتژیک عمده ای در صدور قطعنامه ای داشت که اهداف جنبش را مشخص می کرد. 18 این قطعنامه موارد نقض حقوق بشر در زمان اجرای قانون اضطراری را محکوم کرده و متعهد شد که "تا اجرای قانونی اساسی و

بازگرداندان اعضای صاحب‌نام دستگاه قاضی، نظیر آنچه تا 2 نوامبر 2007 حاکم بود، به مبارزه ادامه دهد.¹⁹

در ژوئن سال 2008، هواداران جنبش وکلا در عظیم‌ترین کنش عمومی جنبش شرکت کردند که "راهپیمایی بزرگ" نام داشت. هدف این راهپیمایی درخواست استعفای مشرف و بازگرداندن قضات اخراجی بود. در حالیکه راهپیمایی بزرگ به شکل نسبتاً کوچکی آغاز شد و "تلویزیون جی ای او" تعداد شرکت‌کنندگان را 50 هزار نفر تخمین زد، در پایان به عنوان "عظیم‌ترین تظاهرات شهر" لقب گرفت.²⁰ راهپیمایی 4 روزه، که در واقع یک حرکت یک کاروان موتوری بود، از کراچی آغاز شده و به اسلام‌آباد رسید.²¹ تعداد شرکت‌کنندگان در پایان تظاهرات به 500 هزار نفر رسیده بود که مسافت 1500 کیلومتری کراچی-اسلام‌آباد را طی کرده بودند. نکته‌ی قابل توجه در تظاهرات حامیان جنبش این بود که مشخص شد جنبش حقوق‌دانان از سطح جامعه‌ی حقوقی پاکستان فراتر رفته است. طیف وسیعی از فعالان جامعه‌ی مدنی و کوشندگان سیاسی در این تظاهرات شرکت کردند. این راهپیمایی نشان داد که هدف جنبش از انتصاب مجدد قضات فراتر رفته و اینک خواست جنبش تاسیس پاکستانی دموکراتیک تحت حاکمیت قانون است.

در کنار اینها، حزب مردم پاکستان تلاش برای استیضاح مشرف در پارلمان را آغاز کرد. در 10 اگوست 2008، جنبش حقوق‌دانان اولین تظاهرات خود را بعد از استعفای مشرف در کراچی برپا کرد. این تظاهرات بار دیگر ثابت کرد که جنبش وکلا از سطح جامعه‌ی حقوقی پاکستان فراتر رفته و در احقاق خواست‌های خود در دوره‌ی دولت بعدی نیز اصرار خواهد ورزید. رضا پیربهای، روزنامه‌نگاری که از این تظاهرات گزارش می‌داد، گفت: این حرکت نشان می‌دهد که تغییر بنیادینی به سود جنبش حقوق‌دانان ایجاد شده است. "در آن روز، همچون سایر تظاهرات، قضات و وکلا مورد حمایت روزنامه‌نگاران بوده و از سوی فعالان حزب مردم، حزب

سوسیالیست بین الملل، گروه مقاومت مردم، چندین اتحادیه های بازرگانی و شهروندان مستقل همراهی شد.²³

در 6 سپتامبر 2008، آصف علی زرداری، نامزد حزب مردم پاکستان به رییس جمهوری برگزیده شد. در طول مبارزات انتخاباتی، زرداری وعده داد که ظرف مدت 30 روز که در آن حزبش به تشکیل دولت مشغول خواهد بود، چاودری را به سمت سابقش بازگرداند. اما وقتی به ریاست جمهوری رسید وی نه چاودری را باز گرداند و نه قانون اساسی پیش از وضع فوق العاده را به مرحله ی اجرا درآورد. از اینرو جنبش حقوقدانان دوباره به خیابان ها آمد. سه روز پس از دومین سالروز تشکیل جنبش، یعنی 12 مارس 2009، فعالان همراه با طیف وسیعی از جامعه ی مدنی (گروه های حقوق بشری و فعالان سیاسی) شروع به تظاهرات کرده و وعده دادند که در روز 16 مارس این تظاهرات را در اسلام آباد به یک تحصن بزرگ تبدیل خواهند کرد و تا بازگشت چاودری به اعتراض خود ادامه می دهند. چند روز مانده به رسیدن تظاهرات کنندگان به اسلام آباد، زرداری از همه سو تحت فشار قرار گرفت تا در برابر خواست حقوقدانان تسلیم شود. فرماندهی ارتش پاکستان، اشفق پرویز کیانی، که به عدم مداخله جویی شهرت داشت، از زرداری خواست "این آلودگی را پاک کند". وی هشداد داد که نارضایتی ها نه تنها در خیابان ها رو به افزایش است، بلکه در میان دسته های نظامی نیز رخنه کرده است.²⁴ همچنین فشار های بین المللی نیز شدت می گرفت. بینا سرور، که از شبکه ی اطلاعات جهانی گزارش می داد، گفت که در روزهای منتهی به 16 مارس، "تلاش های زیادی از سوی وزرای امور خارجه ی آمریکا و انگلیس، هیلاری کلینتون و دیوید میلیند، در جریان بود تا راهی برای عبور از این بست بیابند."²⁵ در 16 مارس که قرار بود طبق برنامه مردم تظاهرات خود را به سمت پایتخت آغاز کنند، زرداری تسلیم قدرت مردم شده و چاودری را همراه با 59 قاضی دیگر که از پذیرش قانون اجباری مشرف سرباز زده بودند را دوباره به سمت های خود باز گرداند.²⁶ به گفته ی یک تحلیلگر، این یک اعلان مهم بود که پیروزی آشکاری برای جنبش حقوقدانان رقم زد. تصمیم زرداری به انتصاب مجدد چاودری از سوی تحلیلگران به عنوان نوعی امتیازدهی به مردم برای لغو "تظاهرات عظیم" 16 مارس در اسلام آباد، تفسیر شد. تظاهرات مردمی که به واسطه ی فشارها

و تاثیری که داشت می توانست به سقوط دولت وی بیانجامد.²⁷ تظاهرات عظیم در اسلام آباد موفقیت جنبش وکلا را نشان داده و ثابت کرد که وقتی شهروندان یک کشور نیروی خود را سازماندهی می کنند، دیگر این دولت نخواهد بود که به آن کشور حکم می راند، بلکه خواست مردم است که حاکم خواهد شد.

شرایط امروز:

در حالیکه جنبش وکلا برای احیای دستگاه قضایی مستقل تشکیل شده بود، با گسترش آن از سطح وکلا و ورود آن به قلب جامعه ی مدنی دستخوش تغییر شد. هر چند که حقوقدانان اکنون به جایگاه حقوقی خود بازگشته اند اما به واسطه ی حرفه ی خود همچنان در جامعه ی مدنی تاثیر خود را دارند. در جولای 2009، دیوان عالی به ریاست چاودری، فرمان مشرف مبنی بر اعلام وضع اضطراری در سال 2007 را غیرقانونی اعلام کرد.²⁸ اگرچه وکلا دیگر به خیابان ها نمی آیند اما تعهد آنها به حفظ یک دستگاه قضایی آزاد همچنان دیده می شود.

برای مطالعات بیشتر:

“Destroying Legality: Pakistan’s Crackdown on Lawyers and Judges,” Human Rights Watch, December 2007, <http://www.hrw.org/en/node/10527/section/1>

“Times Topics: Iftikhar Muhammad Chaudhry,” *New York Times* Website, March 16, 2009, http://topics.nytimes.com/top/reference/timestopics/people/c/iftikhar_mohammad_chaudhry/index.html

Reza Pirbhai, “Another View of Pakistan: Men in Black,” March 15, 2009, *Pak Tea House*, <http://pakteahouse.wordpress.com/2009/03/15/another-view-of-pakistan-men-in-black/>

Ifran Mufti, “Independent Judiciary in Pakistan: A Hard Won Victory,” GCAP, http://www.civicus.org/media/Independent_Judiciary_in_Pakistan-Victory_hard_earned.pdf

منابع:

1. “Times Topics: Iftikhar Muhammad Chaudhry,” *New York Times* Website, March 16, 2009, http://topics.nytimes.com/top/reference/timestopics/people/c/iftikhar_mohammad_chaudhry/index.html
2. “Destroying Legality: Pakistan’s Crackdown on Lawyers and Judges,” Human Rights Watch, December 2007, <http://www.hrw.org/en/node/10527/section/1>
3. Ali Khan, “The Lawyers’ Movement in Pakistan: Law Beyond Politics,” 3, December 26, 2007, Social Science Research Network: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1078727

4. "Destroying Legality: Pakistan's Crackdown on Lawyers and Judges," Human Rights Watch, December 2007, <http://www.hrw.org/en/node/10527/section/1>
5. Ibid., 8
6. Ibid., 3
7. "Pakistan: Country Summary," *Human Rights Watch World Report 2008*, 1
8. The top-three vote recipients in the election were the Pakistan People's Party (30.6), the Pakistan Muslim League (Q) (23%) and the Pakistan Muslim League (N) (19.6%).
9. Reza Pirbhai, "Another View of Pakistan: Men in Black," March 15, 2009, *Pak Tea House*, <http://pakteahouse.wordpress.com/2009/03/15/another-view-of-pakistan-men-in-black/>
10. Barry Bearak, *New York Times*, "Pakistan Court Upholds Coup but Orders Reform," May 13, 2000, <http://www.nytimes.com/2000/05/13/world/pakistan-court-upholds-coup-but-orders-reforms.html>
11. "Musharraf Gives Up Army Uniform," *BBC News*, November 28, 2007, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7116290.stm
12. Pakistan, *New York Times*, August 12, 2009, <http://topics.nytimes.com/top/news/international/countriesandterritories/pakistan/index.html>
13. Profile: Nawaz Sharif, *BBC News*, June 12, 2009, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/6959782.stm
14. Zahid Shahab Ahmed, "Lawyers-led Movement for the Freedom of Judiciary and Promotion of Democracy in Pakistan (draft)," 12
15. "Destroying Legality: Pakistan's Crackdown on Lawyers and Judges," Human Rights Watch, December 2007, <http://www.hrw.org/en/node/10527/section/1>
16. Reza Pirbhai, "Another View of Pakistan: Men in Black," March 15, 2009, *Pak Tea House*, <http://pakteahouse.wordpress.com/2009/03/15/another-view-of-pakistan-men-in-black/>
17. "Open letter from the Chief Justice of Pakistan," HRCp, <http://hrcpblog.wordpress.com/2008/01/31/open-letter-from-the-chief-justice-of-pakistan/>
18. Zahid Shahab Ahmed, "Lawyers-led Movement for the Freedom of Judiciary and Promotion of Democracy in Pakistan (draft)," 11
19. Draft resolution of the National Lawyers' Convention is available at: http://www.pakistanthinktank.org/files/File/RESOLUTION_PASSED_BY_THE_NATIONAL_LAWYER%5B1%5D.doc
20. Arif Rafiq, "The Long March Ends: Islamabad Comes Alive," *The Pakistan Policy Blog*, June 13, 2008, <http://pakistanpolicy.com/2008/06/13/the-long-march-ends-islamabad-comes-alive/>
21. "Pakistan: Lawyers Long March Against Musharraf," *The Guardian*, June 10, 2008, <http://www.guardian.co.uk/world/2008/jun/10/pakistan>
22. "Bhutto's Widower Wins Presidency," *BBC News*, September 6, 2008, http://news.bbc.co.uk/2/hi/south_asia/7600917.stm
23. Reza Pirbhai, "Another View of Pakistan: Men in Black," March 15, 2009, *Pak Tea House*, <http://pakteahouse.wordpress.com/2009/03/15/another-view-of-pakistan-men-in-black/>
24. "Kiyani Warns Zidari against unrest in Pakistan," *India Times*, March 9, 2009, http://article.wn.com/view/2009/03/09/Kiyani_warns_Zardari_against_unrest_in_Pakistan/
25. Beena Sarwar, "Pakistan Evades Chaos by Reinstating Judge," *Global Information Network*, March 16, 2009, <http://proquest.umi.com/proxyau.wrlc.org/pqdweb?did=1661833101&sid=2&Fmt=3&clientId=31806&RQT=309&VName=PQD>
26. Ifran Mufti, "Independent Judiciary in Pakistan: A Hard Won Victory," GCAP, http://www.civicus.org/media/Independent_Judiciary_in_Pakistan-Victory_hard_earned.pdf
27. Hanay Ramadan, "Pakistan: Giving in to People's Power," *IslamOnline.net*, http://www.islamonline.net/servlet/Satellite?c=Article_C&cid=1236509062774&pagename=Zone-English-Muslim_Affairs%2FMAELayout
28. Salman Masood, "Musharraf Decree in '07 Was Illegal, Court Rules," *New York Times*, July 31, 2009, <http://www.nytimes.com/2009/08/01/world/asia/01pstan.html?scp=3&sq=salman%20masood&st=cse>

